

EN ADVOKAT KOM TIL BYEN OG FANDT ET BARN I EN CONTAINER

BØRN AF ALKOHOLIKERE

AF METTE HIND

Karsten har hængt sig. Han døde i fængslet i en isolationscelle. Han blev 18 år. Hans forældre er alkoholikere.

Har vi gjort det godt nok? Sådan spørger socialarbejderne, politiet, psykologerne, de pårørende – og måske også advokaten – sig selv. Og hvordan kan vi gøre det bedre?

I fortællingen om Karsten fokuserer forfatteren på nuancerne i samspillet mellem samfundet og kulturen på den ene side og misbrugsfamilierne på den anden.

Jeg har længe ønsket at fortælle historien om Karsten. Karsten er et opdigtet navn. Til belysning af Karstens situation bruger jeg i artiklen Bruce D. Perrys samfundsorienterede neuropsykologi som en synsvinkel på misbrug. Det handler om, hvordan vi tænker.

Tabte illusioner

I slutningen af 90'erne kom jeg til en mindre provinsby i det forhenværende DDR. Her skulle jeg deltage i et socialpædagogisk pilotprojekt og arbejde med kunstterapeutiske metoder med unge *outlaws*. Desuden skulle jeg være en slags hjemme-hos'er for unge med sociale problemer i det socialpædagogiske værested i byen. Arbejdsløsheden i byen var udtalt. Alkoholmisbruget var stort. Befolkningen havde mistet alle idealer efter Berlinmurens fald. En del af de unge organiserede sig hos "de brune", neonazisterne, som af og til marcherede gennem byens gader, de havde deres egen klub. Socialismen var død og troen på Helmuth Kohl ligeså, efterhånden som arbejdspladserne lukkede. Kirken fungerede som museum.

Seksuelle overgreb

Karstens håndtryk var fugtigt, da han som den første af de unge i det socialpædagogiske værested kom hen og hilste på mig. Han havde store brune øjne, mørkblondt hår, længere end de andre drenges, et smil der hele tiden forandrede sig mellem ironi og oprigtig glæde, smart i nyt og moderne tøj. Karsten var lige blevet 16 år. Jeg følte en umiddelbar kontakt til ham. Karsten virkede både sød og intelligent. Jeg blev hans primære kontaktperson.

De andre socialpædagoger havde kendt Karsten længe. De havde lavet en indberetning til politiet i byen i samarbejde med ham og den sociale forvaltning, da han fortalte, at hans gode ven, en advokat fra det tidligere Vestberlin, havde lavet seksuelle overgreb på ham adskillige gange. Da Karsten skulle vidne, trak han anklagen tilbage, og der skete ikke mere i den sag. Forholdet mellem Karsten og advokaten fortsatte. Advokaten hjalp Karstens forældre finansielt. Forældrene var begge arbejdsløse og alkoholikere. Pædagogerne var trætte af Karsten, følte ikke at de kunne hjælpe ham. De havde gjort et stort stykke arbejde for at få advokaten dømt, nu følte de på sin vis, at det var spildt ulejlighed.

Omsorg

Da advokaten kom til byen, fandt han Karsten sammenkrøbet i en container, forkommen og forsømt. Han tog ham med hjem, gav ham omsorg, et varmt bad, god mad, rent tøj, venlighed, senere blev det til gaver, rejser, nøgle til advokatens lejlighed, gode lommepenge – og sommetider sex.

Tillid

En dag, da jeg var ude og sejle med Karsten i en lille robåd, solen skinnede dejligt, sagde han pludselig: "Jeg kunne drukne dig nu, er du ikke bange?" Det havde jeg ikke tænkt på før, men for Karsten var angst for overgreb nok en væsentlig del af hans tanker, hvem slår først, hvem vinder kampen – hans øjne blev blanke, og jeg kunne lugte hans sved. Jeg kom til at tænke på, i hvor høj grad tillid er forudsætningen for, at vi overhovedet kan være sammen i verden.

forårsagede brandene. Var Karsten pyroman? Pyromani betyder ild og raseri eller mani. En forstyrrelse af et individs impuls kontrol. Den menneskelige kultur er baseret på beherskelsen af ilden. Var det et nødsignal fra en dreng, som ikke havde nogen anden måde at udtrykke sig på?

Venner

Karsten virkede ofte overgearet og udkørt, og som en forklaring fortalte han, at han havde fået et playstationspil og spillede hele tiden. Det dyre spil gjorde Karsten populær blandt de andre børn og unge, som gerne ville prøve det. Ellers havde Karsten ikke nogen nære venner. Jeg kendte ikke til dette spil, og han inviterede mig med op i advokatens lejlighed, så jeg kunne prøve spillet. Efter nogen overvejelse tog jeg i mod invitationen sammen med en af de andre unge fra værestedet. Jeg prøvede selv at springe over floder, kaste mig ind i hasarderet bilkørsel, løbe gennem ild, overse farlige fjender og til slut at dø ved hjælp af den moderne teknik, og efter denne erfaring forstod jeg godt, at mange unge, der tilbringer deres tid med disse oprivende og nervepirrende spil, bliver noget udkørte og stressede.

Ild

Der forekom en del ildebrande i byen, og hver gang var Karsten på gerningsstedet. Politiet havde stærk mistanke om, at det var ham, som

Pis på kunsten

Karsten ville meget gerne deltage i pilotprojektet og dukkede ofte op på vores værksted. Efter nogen tid, da de unge i værkstedsgruppen havde produceret mange skulpturer og billeder og udstillet dem på forskellig vis i vores lokale, havde der været indbrud. Vi kom ind i rummet, og alt var væltet ned fra vægge og hylder og lå huler til bulter, til dels i småstykker, og midt i det hele stod et plastikbæger med tis i – igen et alternativt sprog fra en, der ikke kunne finde ord? Min mistanke faldt straks på Karsten, men ingen beviser, og hvad ville vi også få ud af at få ret? Vi ryddede op og reparerede objekterne, og en stærk fællesskabsfølelse voksede frem i gruppen af vreden mod den fælles ukendte fjende.

Truede rødder

En dag besøgte jeg Karsten hjemme i hans forældres lejlighed. Han kunne ikke gå ud pga. et brækket ben, ellers opholdt han sig sjældent hos forældrene. Jeg trak farver og papir frem

af tasken og inviterede ham til at male et billede. Karsten var ikke vant til at male, men villig. Han malede en ildebrand, det var kolonihavehuset ved siden af hans forældres kolonihave, der brændte, fortalte han. (Det var også brændt i virkeligheden). Derefter malede han en fragil blomst med mange forgrenede rødder, men rødderne blev spist af orme. Karsten sagde, at sådan følte han sig, som om han måtte dø, fordi hans rødder blev ødelagt.

Bøddel eller offer?

Kort tid efter flyttede jeg fra Tyskland tilbage til Danmark og tog afsked med Karsten og alle de andre "rødder".

Nogle måneder senere ringede det på min dør i Vejle, og der stod Karsten og advokaten, de var på ferie, og om jeg gav en kop kaffe? Det var svært, ligesom at drikke kaffe med "bøddlen" og hans "offer". Eller er alle misbrugere også ofre? Det var sidste gang, jeg så Karsten.

Justits

To år senere kom jeg igen til Karstens hjemby. På gaden mødte jeg en af pigerne fra værestedet. Hun så sund ud, hun var kommet på et børnehjem pga. hendes forældres alkoholmisbrug, og det var hun rigtig glad for. Derefter fortalte hun, at Karsten havde hængt sig i sin isolationscelle i fængslet. Han kom i fængsel på grund af endnu en ildebrand. Politiet havde bare ventet på, at han skulle blive gammel nok. Karsten var meget bange for at blive spærret inde. Han blev 18 år.

Kunne vi have gjort det bedre?

Efter Karstens død blev advokaten dømt for seksuelle overgreb og misbrug, han fik en

betinget dom og mistede retten til at praktisere i byen. Hvor mon han praktiserer nu?

Omsorgssvigt skader hjernen

Bruce D. Perry er en amerikansk neuropsykolog og forsker, som studerer fænomenerne, uden at ville tvinge dem ind i en bestemt teoretisk forståelsesramme. Han prøver at forbinde sin viden om samfundet, vold, omsorg, neuropsykologi, børn og om alkohol i et forsøg på at se sammenhænge og nå frem til konkrete handlemuligheder. Han har især beskæftiget sig med, hvordan hjernen tager skade af stress, traumer og vanrøgt, hvis en eller flere af disse forhold forekommer hyppigt eller voldsomt. Små børn (0-3 år) er i størst fare for hjerneskader. Perry når frem til, at omsorgssvigt er en hyppig årsag til hjerneskader.

Et barn som har været udsat for mishandling vil indstille sig på, at det kan ske igen når som helst. Det koster en del energi at være konstant på vagt og forberedt på overgreb. Børn, som vokser op med alkoholisme i familien, befinder sig i en form for permanent stress pga. alkoholikerens uforudsigelig adfærd.

Medfølelse

"Primitive impulser som angst og aggressivitet lever i konstant overaktivitet, mens omtanken og medfølelsen aldrig når at udvikle en kontrollerende hæmmende effekt" (Staal Larsen, 1999).

Det er en del af forklaringen på den vold, som udøves af både børn, unge og voksne. Det vil sige, at det ikke er alkoholen i sig selv, der fører til vold og overgreb. Perry mener, at brug af alkohol eller narkotiske stoffer påvirker hjernen på en måde, som denne

"Børn af alkoholikere lever i en krigszone i deres eget hjem. Mange af dem er i en konstant stresssituation"

(hjernen!) oplever som beroligende. I den forstand kan man sige, at omsorgssvigt fremprovokerer et neurokemisk grundlag for alkohol- og stofmisbrug. Perrys projekt er at finde sammenhænge mellem fænomenologisk og neurobiologisk viden og indsigt.

Værdisystemers betydning

"Widespread ignorance of the intimate relationships between cultural belief systems, childrearing practices, and the development of violent behaviours will doom any attempts to truly understand, and prevent, violence". (Perry, 1997, p.139-141).

Perry kommer ind på, hvordan alkoholmisbrug rent neurologisk baner vejen for vold og andre former for misbrug af børn, hvilket er udmærket dokumenteret. Hvad der forekommer mig væsentligt at bide mærke i er, at det enkelte individs trossystemer, værdier, etik- og moralforestillinger er afgørende for, om alkoholbrugeren også bliver misbruger. Det er værdisystemer, der afgørende befordre omsorgssvigt, herunder vold og seksuelle overgreb.

"... being anxious or impulsive or depressed or unattached or cognitively impaired does not compel violence by individuals. It is a malignant combination of one or more of these vulnerabilities in concert with a facilitating or encouraging belief system that leads to violent behaviours" (ibid.).

"Det er samfundets skyld"?

Størstedelen af forsømte og omsorgssvigtede børn bliver aldrig voldelige. Trossystemer (*belief systems*), måder at tænke og forstå verden på, er i flg. Perry og mange andre

forskeres resultater den afgørende årsag til vold (Perry m.fl., 1997, p.139). Racisme, sexism, kvindehad, privat ejendomsret til børn, idealisering af voldelige "helte", kulturel tolerance over for mishandling af børn, chauvinisme og nationalisme er eksempler på forhold, som nærer og opmuntrer individer til voldelig adfærd. Når der tales om vold her, er det såvel i betydningen fysisk som psykisk vold.

Bruce D. Perrys forskning giver et bud på, hvorfor man i en mindre provinsby i det forhenværende DDR kan opleve en usædvanlig høj grad af alkoholisme, vold og seksuelle overgreb. Der er tale om en befolkning, som har mistet det samfundsmæssige moralske og materielle fundament. Man har en arbejdsløshed, som for længst har passeret 50 % af byens befolkning. Karsten var barn og ung blandt voksne uden tro og værdier. Karstens historie kunne også finde sted her, men i eks-DDR er tabet af fælles værdier sat i relief. Perrys forskning lægger op til en mere samfundsorienteret indsats i kampen mod omsorgssvigt og overgreb på børn. En ensidig kamp mod alkohol vil ikke kunne standse problemet. I den forstand står vi langsigtet set over for et politisk problem.

Traumatiserede børn

"For at løse voldsproblemet, er vi nødt til at omforme vores kultur (...). Det er *inden for rammerne af* den menneskelige naturs muligheder at være voldelig, men det *er* måske ikke den menneskelige natur. Uden en væsentlig omformning af vores kultur, uden at sætte handling bag vores "kærlighed" til børn, vil vi måske aldrig finde det sande svar". (Perry, 1997, p.144-145, min oversættelse).

Men der er børn og unge, som er traumatiserede af tidlige og vedvarende overgreb, der fører til en adfærd, som gør dem særligt udsatte her og nu. Kan de vente på ”en væsentlig omformning af vores kultur”? Børn og unge, som ikke får dækket deres fundamentale følelsesmæssige behov hos deres forældre, er særligt udsatte. Som Mimi Strange siger: ”Det følelsesmæssigt ”sultne” barn er i en større risikogruppe for at blive seksuelt misbrugt end det velstimulerede og elskede barn” (2000). Karsten trak sin anklage mod advokaten tilbage, måske pga. angst for trusler, men for-

modentlig hovedsageligt fordi han faktisk fik dækket et følelsesmæssigt behov af advokaten. Misbruget var prisen for varmen og ømheden, gaverne, opmærksomheden og påskønnelsen, det nærmeste han kom noget, der lignede et nært voksent menneskes empati.

Mere hjælp til børn af alkoholikere

Katja B. Nielsen er et voksent barn af en alkoholiker, og hun er både vred over og ked af, at de ca. 300.000 børn i Danmark, som vokser op i alkoholikerfamilier, tilbydes meget lidt

"Perrys forskning lægger op til en mere samfundsorienteret indsats i kampen mod omsorgssvigt og overgreb mod børn."

hjælp. Hun slutter sin artikel med "Hvor mange selvmord og alkoholikere skal der skabes af disse børn, før de bliver set og hørt?" (Alkoholpolitisk Magasin, 2005).

Det er nødvendigt at ændre den måde, børn bliver opdraget på, og i den forbindelse er det på tide at ændre selve kulturen, som børn vokser op i, siger Bruce D. Perry.

Misbrugsfamiliers problemer, og endelig også børn i disse familier, er kommet mere i offentlighedens søgelys. Mange kommuner, videnscentre og forskningsnetværk samt publikationer som Misbrugspolitisk Magasin gør et solidt stykke arbejde for at informere offentligheden om, hvor

der er hjælp at hente.

Antabus ingen hjælp

I forsøget på at hjælpe alkoholikere ud af deres misbrug er antabus blevet brugt som et offentligt tilbud med en næsten absolut garanti for *ikke* at hjælpe. Man har bevæget sig fra den moralske fordømmelse af alkoholisme, som en arv eller en moralsk svaghed, til at se problemet som et fysisk problem, der kan løses med en fysisk behandling, men hvis ikke

alkoholikeren er åndeligt eller tankemæssigt parat og villig til at sige farvel til beroligelsen af hjernen, så kan antabus intet udrette. Som Perry pointerer, så handler det om tænkning og tankesystemer. Ethvert samfund har brug for at italesætte etiske regler. Minnesotakuren har vist sig at have gode resultater for alkoholafhængige samt stof- og medicinafhængige, her arbejder man med et åndeligt 12-trinsprogram, hentet hos AA (Anonyme Alkoholikere), som netop lægger vægt på moral og etik, på den enkeltes ansvar for sig selv og måde at være i verden på, som individ, som forælder og som borger. En ny Ph.d.-afhandling af Steen Bech lægger vægt på, at også skoler og gymnasier må diskutere normer og værdier i forhold til alkohol, sammen med de unge. En tilbagevenden til tidligere tiders forbudskultur er næppe en mulig eller ønskværdig løsning. (Misbrugspolitisk Magasin, 2007).

Samfundsproblem eller privat problem?

Alkoholisme er et massivt samfundsproblem og en alvorlig familiesygdom, som man kalder det i AA og Al-Anon, selvhjælpsgrupper for hhv. alkoholikere og pårørende til alkoholikere. Alligevel er der en tendens til at anskue alkoholisme som et privat problem. Børn af alkoholikere lever i en krigszone i deres eget hjem. Mange af dem er i en konstant stress-situation, som i flg. Perry kan sammenlignes med posttraumatisk stress. En situation, hvor ikke kun sindet, men hele nervesystemet, kommer i kaos.

Underligt nok er det hovedsageligt private initiativer, religiøse foreninger og selvhjælpsgrupper, som tilbyder denne udsatte gruppe hjælp. Man kan håbe på, at de nye kommuner

vil føre en mere målrettet og effektiv indsats fremover, gerne i samarbejde med de aktive foreninger og selvhjælpsgrupper.

Behov for ny måde at tænke på

Vi gjorde det ikke godt nok med Karsten. Der er brug for en nuanceret forståelse af belastede børns vanskeligheder og for en så tidlig indsats som muligt. Desuden er der brug for hjælp på mange niveauer for både voksne børn af alkoholikere og andre nære pårørende samt naturligvis til alkoholikeren selv. Der er brug for et samfund, der både forebygger og sundhedsfremmer. Den største udfordring ser jeg i det, som Bruce D. Perry kalder for *belief systems*, en ny samfundsmæssig italesættelse af etiske regler. Hvordan ændrer vi vores tænkekultur?

Litteratur:

- Bruce D. Perry (1997): *Incubated in terror: Neurodevelopmental Factors in the "Cycle of Violence"*. In: *Children in a Violent Society*. Edited by Joy D. Osofsky, Guilford Press.
- Ove Staal Larsen (1999): *Omsorgssvigt – hjerneudvikling*, I: *Psykolognyt* nr.7 s.12-17.
- Mimi Strange (2000): *Når omsorg bliver til overgreb – psykologisk forståelse af seksuelle overgreb på børn og unge*, I: *Vera* nr.10, s.8-18.
- Birgit Dagmar Johansen (1998): *Incest i en skamskabende kultur*, I: *Misbrugt og krænkert*, Lykke Schmidt (red.), s.136.
- Jill Mehlbye & Anette Hammershøj (red.) (2006): *Seksuelle overgreb mod børn og unge, en antologi om forebyggelse og behandling*. Misbrugspolitisk Magasin 1. årg., juni 2007.
- Katja B. Nielsen: *Alkoholikerbørn svigtes*. Alkoholpolitisk Magasin 13. årg., juni 2005.
- Steen Bech: *En ny myndighed – gymnasieelevers rusmiddelkultur og skolekulturelle forandringsprocesser*. Ph.D.-

afhandling, omtalt i Misbrugspolitisk Magasin, juni 2007. Findes på: www.humaniora.sdu.dk/phd/dokumenter/filer/afhandlinger-78pdf

www.vfcudsatte.dk
www.soberspace.dk

Mette Hind er uddannet cand. phil. i pædagogik, pædagog og analytisk kunstterapeut fra APAKT i Hamborg. Aspirantmedlem af Psykoterapeut Foreningen, medlem af Foreningen Af Kunstterapeuter (FAK) og af Themgruppen, et aktivt netværk for kunstterapeuter. Har arbejdet som kunstterapeut, socialpædagog, kursusmager og underviser i Tyskland og Danmark. Er ansat som lektor i pædagogik på CVU Lillebælt, Jelling, for pædagoguddannelsen samt kursus- og videreuddannelsesafdelingen. Er endvidere udøvende kunstterapeut.

Artiklens illustrationer er tegninger, Karsten lavede, beskrevet med hans egne ord:
Side 6: Naboens hus brænder, men fundamentet holder.
Side 8: En mejetærsker, der eksploderer
Side 11: Et vulkanudbrud
Side 12: Underjordiske bakterieorme, som angriber blomstens rødder